

Секція: Інновації

ЧЕРНЕНКО С.М.

*к.е.н., с.н.с. відділу інноваційної політики,
економіки і організації високих технологій,*

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

БОЙКО О.М.

*к.е.н., п.н.с. . відділу інноваційної політики,
економіки і організації високих технологій,*

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Інновації у державному секторі та соціальні інновації певною мірою знаходяться «ззовні» від традиційних концепцій інноваційної діяльності, оскільки вони, як правило не пов'язані із комерціалізацією нових продуктів або процесів. Більше того, ці інновації не розглядаються у основних Керівництвах ОЕСР та ЄС щодо оцінки науково-технічної та інноваційної діяльності. Але в останні роки ситуація швидко змінюється. Спеціальну увагу соціальним інноваціям приділено, зокрема, у програмі ЄС «Горизонт-2020». Країни ЄС вважають, що саме соціальні інновації допоможуть вирішити гострі проблеми, що виникли у європейському суспільстві в останні роки. Очікується, що проблематика соціальних інновацій буде відображена і у новому ОЕСР-ЄС «Керівництві Осло» щодо оцінки в галузі інноваційної діяльності, робота над яким розпочалася у грудні 2015 р.

Під "соціальною інновацією", як правило, розуміють нові ідеї у будь-якій формі від стратегій до продуктів, пов'язані із потребами суспільства

(віднесемо їх до першої групи). Наприклад, соціальні інновації означають нові "стратегії, концепції, ідеї або організації, які відповідають соціальним потребам" [1].

У роботах деяких дослідників соціальна інновація пов'язується з процесом здійснення змін (прийняття і впровадження рішень). Зокрема, Центр соціальних інновацій при Стенфордській бізнес-школі (Center for Social Innovation at the Stanford Graduate School of Business) заснував у 2003 р. тематичне видання "Стенфордський вісник соціальних інновацій" (Stanford Social Innovation Review), в якому проголосив соціальну інновацію як процес віднаходження, забезпечення підтримки і впровадження оригінальних рішень для соціальних потреб і проблем. Згодом, уже в 2008 р., в цих виданнях підкреслюється, що соціальна інновація це — найкраща конструкція для розуміння (і продукування) триваючої соціальної зміни та переформулюється й уточнюється її визначення як "нестандартне рішення соціальної проблеми, яке є більш ефективним, доцільним, життєздатним (sustainable), або існуючі рішення, для яких створенні цінності виникають переважно для суспільства в цілому, ніж для окремих індивідів" (курсив наш) [2]. У звіті британської дослідницької установи NESTA (National Endowment for Science, Technology and the Arts), яка поставила за мету проаналізувати шляхи зростання соціальних інновацій та їхнього впливу на розвиток суспільства у конкретних досліджуваних нею випадках, під поняттям "соціальна інновація" розуміється розвиток і впровадження нових ідей (продукції, послуг і моделей), які відповідають соціальним потребам. Йдеться про те, що соціальні інновації: а) можуть бути визначені і потенційно поширені поза їх початковим контекстом; б) здійснюються скоріше організаціями, ніж індивідами; в) відповідають

¹ Pradeep M. Innovation, Inclusion and Integration: from Transition to Convergence in Eastern Europe and the Former Soviet Union/ M.Pradeep. – World Bank, 2008. – 142 pp.

² Hubert A. Empowering People, Driving Change: Social Innovation in the European Union / A.Hubert. – Bureau of European Policy Advisers, European Commission, 2010. – 131 pp.

соціальним потребам (як протилежність — тільки персональним потребам і попиту) [3]. В рамках цього підходу американський дослідник *В. Міллер* під терміном "*соціальна інновація*" розуміє будь-який розвиток соціальних або організаційних структур, принципів або практик, не залежно від того, хто продукує ідею [4].

Комісія ЄС запропонувала ввести робоче визначення соціальних інновацій для потреб «поточної діяльності»:

Соціальні інновації – це інновації, що пов'язані із новими формами організації та взаємодії для вирішення соціальних проблем (процесний аспект). Вони спрямовані на (результативний аспект):

- соціальні потреби, які не можуть бути задоволені ринковими або існуючими соціальними інститутами і які орієнтовані на вразливі групи населення;

- соціальні виклики, в яких кордони між «соціальним» та «економічним» вимірами розмиті, і які спрямовані на суспільство в цілому;

- потреби у реформуванні суспільства у напрямку забезпечення більш широкої участі його членів у процесах управління та навчання, які, у свою чергу, є джерелом піднесення якості життя і добробуту[5].

Наведене визначення не є «стандартом». Очевидно, що воно ще буде удосконалюватися та уточнюватися у найближчі часи. Така ситуація пов'язана з тим, що соціальні інновації є доволі різноманітними. Це насамперед пов'язано з різноманіттям явищ соціального життя.

Слід зазначити, що у країнах ЄС соціальні інновації у багатьох випадках асоціюються із такими явищами, як електронний уряд (щодо України ці проблеми розглядаються у попередніх розділах звіту), інновації

³ Basset J. Social Innovation in Europe Mobilising People and Resources / J.Basset. – Innovation Policy Workshop №6, 25-26 March 2010, Brussels. – Global Review of Innovation Intelligence and Policy Studies. PRO INNO Europe Project. – European Commission, 2010. – 31 pp.

⁴ Андрощук Г.О. Інноваційна політика Європейського Союзу / Г.О. Андрощук, Р.С.Еннан // Наука та інновації. – 2009. – Т.5. – №5. – С. 85-97.

⁵ Empowering people, driving change – Social innovation in the European Union. – EU BEPA: Luxemburg, 2011, – 36 p.

у наданні соціальних послуг різним групам населення (наприклад, безробітним, мігрантам і т.і.)^[6]. У Національній стратегії інноваційного розвитку Швеції, приміром, підкреслюється, що «державний сектор повинен робити внесок у розвиток інноваційних шляхів пошуку відповідей на суспільні виклики»^[7]. У країнах ЄС велике значення надають, зокрема, інноваціям, що спрямовані до досягнення гендерної рівності (виділення спеціальних квот для представництва жінок у різних сферах громадського життя, створення умов для поєднання роботи із доглядом за дитиною і т.і.).

Звичайно, можна на основі опитувань виявити рівень задоволення якістю соціальних послуг, в окремих випадках можна використовувати такі показники, як зниження рівня злочинності чи освіти населення, зменшення витрат часу на отримання довідок і т.і., але знайти «єдиний» показник на кшталт підвищення прибутку (на рівні підприємств) чи зростання ВВП (на рівні держави) надзвичайно важко. Можливо тому, процеси виділення некомерційних інновацій розпочалися із ідентифікації інновацій у державному секторі, які значною мірою перетинаються із соціальними інноваціями.

У країнах ЄС державний сектор відграє важливу роль. На його частку припадає понад 25% від загальної зайнятості і значна частина економічної діяльності в державах-членах ЄС. Крім того, ефективний і продуктивний державний сектор є сильним фактором економічного зростання, у тому числі - за рахунок різнобічної підтримки приватного сектора. З іншого боку, функції та цілі державного сектора відрізняються від бізнес-сектора, що природним чином відбивається і на його діяльності.

В європейських країнах в останні роки зосереджено увагу на важливості і необхідності інновацій у державному секторі. Інновації в держсекторі розглядаються як інструмент боротьби з зростаючим

⁶ Polt W. and others. A Broad Understanding of Innovation and Its Importance for Innovation Policy. – SSIC Working Paper 1/2014. – Johannes Research, Vienna. – 2014- 114 p.

⁷ OECD Reviews of Innovation Policy: Sweden.- Paris: OECD, 2013, - 76 p.

бюджетним тиском, за рахунок більш ефективного управління та надання недорогих і якісних послуг. У свою чергу трансформуються відносини між державою і споживачами державних послуг. Через економічну кризу і різке скорочення бюджету, оцінка ефективності інновації в державному секторі, та їх продуктивність – представляють важливі питання для урядів багатьох країн. Для України, як держави яка довгий час будувала свою економіку в умовах командно-адміністративної системи, важливо переосмислити роль державного сектора у власній економіці.

Історично склалося, що державний сектор розвивався, дещо інакше, ніж приватний, де ефективність та інновації завжди були основними критеріями успіху. За великим рахунком, державний сектор, практично завжди, перебував, у певному розумінні, у «зоні комфорту» на відміну від приватного. Соціально-економічна криза останніх років змінює правила гри для державного сектора, і сьогодні ефективність і продуктивність починають і для нього грати важливу роль. Це призводить до змін у підходах до оцінки діяльності та потреби у впровадженні інновацій. В першу чергу, звичайно, відповідна робота спрямовується в русло вирішення важливих бюджетних обмежень та оптимізації витрат.

Як один з наслідків процесу реформування державного сектору, після прийняття стратегії «Європа 2020», Європейська Комісія запустила пілотний проект «Європейське інноваційне табло державного Сектора» (European Public Sector Innovation Scoreboard) з метою поліпшення здатності аналізувати ефективність і продуктивність економіки. Основна ідея цього проекту – відобразити інноваційні процеси окремо в державному секторі країн-учасниць ЄС, в контексті загального проекту Інноваційне табло ЄС. У 2013 році цей проект був реалізований як спроба кращого розуміння та аналізу інноваційних процесів у державному секторі. Він був розроблений на основі досвіду попередніх національних і

регіональних проектів, перевірених і широко обговорюваних з низкою ключових експертів.

Порівняння України з іншими країнами всього по п'яти індикаторах, звичайно, не може дати вичерпної інформації про загальний стан інноваційної діяльності у державному секторі. Основна ідея проведених розрахунків і співставлень полягає в тому, що б описати контури майбутніх векторів розвитку і приблизний стан інноваційної складової вітчизняного державного сектора.

Аналіз усередненого значення по п'яти можливим індикаторам, показує гіпотетичну позицію України серед країн, які є стратегічними партнерами нашої держави. Певне значення результати розрахунків мають у світлі процесу євроінтеграції вітчизняної економіки.

У рамках консультацій за програмою «Тенденції та проблеми в галузі інновацій в Державному секторі в Європі» підтверджується, що подальші зусилля з розвитку оцінки та порівняльного аналізу інновацій у державному секторі будуть представляти інтерес для більшості держав-членів ЄС, і це є одним із пріоритетних напрямків європейської політики.

Завдання українського уряду на цьому етапі досліджень - використовувати вже накопичений досвід країн ЄС та формулювати власний напрямок розвитку інноваційного державного сектора.